

Маріанна Кляп

ПРО БАТЬКА

Коли колеги-історики попросили мене написати спогади про мого батька, професора Івана Михайловича Гранчака, я довго думала, з чого почати. Напевно, з відповіді на запитання, чи легко бути донькою професора, якого знає все Закарпаття, науковця-історика, праці якого відомі далеко за межами України. Більшість моїх товаришів дитинства та юності, мабуть, думали, що моє життя – суцільна «лафа», і прізвище батька вирішувало багато проблем у ньому.

Однак бути донькою професора І. Гранчака було дуже відповідально: вчитися – на «відмінно», поводитися – зразково, в учнівських олімпіадах – перемагати, у студентських конференціях і конкурсах – брати участь і намагатися показати гідний результат, у громадському житті – бути активною та ініціативною. А інакше й не могло бути ні для моєї старшої сестри Ольги, ні для мене, адже перед очима завжди був приклад батька, який жив і працював із повною самовіддачею. Його вистачало на все: на викладацьку роботу (студенти були в захопленні від його лекцій, стверджую це тому, що сама була його студенткою), на наукову діяльність (був наймолодшим доктором наук на той час в університеті, автором численних наукових досліджень, керівником аспірантів і докторантів), на громадську активність. Напевно, йому трохи не вистачало часу бути просто батьком, спілкуватися і проводити час зі своїми дітьми. Коли влітку ми виїжджали на природу, мама йшла з нами в ліс або до річки, а татко зі своїми паперами залишався біля машини і щось читав та підкреслював у книжках і наукових журналах, вчитував чийсь курсові, дипломні роботи або кандидатські дисертації, писав статті, методичні посібники, монографії... Коли їхав у рідне село Нове Давидково на Мукачівщині, де жили його батько і сестра, яка має інвалідність, завжди намагався привести якнайбільше таких речей, які б їх радували й допомагали в повсякденному житті. Він завжди був дуже турботливим до своїх рідних (братів, племінників, родичів), друзів, сусідів, знайомих і незнайомих. Він намагався допомагати в будь-якій ситуації, коли до нього зверталися, і з будь-яких питань. Можливо, робив багато для малознайомих людей всупереч інтересам рідних, оскільки вважав, що рідні зможуть і самі, а іншим потрібно підсобити.

Живучи поряд із таким батьком, ми з сестрою не могли не відповідати його високим життєвим стандартам. Тому обидві закінчили Ужгородську середню школу № 1 ім. Т. Шевченка із золотими медалями (хоча батько іноді не знав, в якому класі ми навчаємося), перемагали на міських, обласних та

республіканських олімпіадах (сестра – з хімії, а я – з математики), а сестра навіть брала участь у всесоюзній учнівській олімпіаді. У студентські роки (сестра вчилася на медичному, а я – на математичному факультеті Ужгородського університету) ми також училися на «відмінно». Батько постійно спрямовував нас до участі у студентських наукових конференціях і конкурсах, вимагав використовувати свій потенціал максимально. Такий підхід дав позитивний результат. Моя сестра Ольга Іванівна Лемко є доктором медичних наук, професором, я захистила кандидатську дисертацію з педагогіки, маю звання доцента. Займаючись науковою роботою, ми із сестрою пам'ятаємо таткове гасло «Ні дня без сторінки!». Адже він вважав, що той день, коли не написано жодного аркуша в науковому дослідженні, прожитий марно.

Особливої уваги заслуговує система роботи професора І. Гранчака з молодими дослідниками, своїми аспірантами і докторантами. В нього були широкі наукові зв'язки з колегами у столиці, в інших наукових центрах (зокрема в Харкові, Чернігові, Луцьку, Львові, а також у Мінську, Єревані, Самарканді тощо), за кордоном (Угорщина, Чехословаччина, Болгарія, Югославія). Він був членом ряду спеціалізованих вчених рад із захисту кандидатських і докторських дисертацій. Свої наукові контакти І. Гранчак використовував для сприяння проведенню досліджень та захисту дисертацій своїх наукових послідовників (серед них доктори наук, професори Б. Желіцкі, І. Мандрик, І. Вовканич, М. Матьовка; його аспірантом був доктор наук, професор В. Приходько та багато інших). Вдома в його кабінеті всюди були розкладені купи книг, газет і журналів, теки з тематичними вирізками із періодики, виписками з архівних матеріалів. Чіпати це під час прибирання не можна було, адже батько чітко знав, що де в нього лежить. Серед цих матеріалів були й ті, якими він щедро ділився зі своїми молодшими колегами (дипломниками та аспірантами). Ті, хто виконували наукову роботу під керівництвом батька, знали, що у встановлений термін вони повинні прийти й показати результати своєї праці (розділ роботи або статтю), і ніякі псевдоповажні причини не могли слугувати виправданням за невчасно виконане завдання. Із-за зачинених дверей кабінету було чути обговорення наукових проблем, іноді – розп'якання декого не дуже старанного, дуже часто – ретельне шліфування кожної фрази. Особливі вимоги пред'являлися до обґрунтування кожної думки на підставі фактів, чіткого формулювання висновків. Стверджую це тому, що, мабуть, не було більш прискіпливого критика моєї кандидатської

роботи, ніж рідний батько. І якщо довга дискусія з аспірантами завершувалася спільним питтям чаю, то мене негайно відправляли виправляти вказані недоліки. Але я, як, напевне, і всі його вихованці, безмежно вдячна долі за те, що могла перейняти від батька його підходи до наукової роботи. І навіть коли батько був уже дуже хворим наприкінці життя, він їздив до Києва на захисти дисертацій своїх вихованців, оскільки дуже вболівав за них, хотів їх підтримати.

Не потрібно думати, що професор І. Гранчак був тільки заглибленим у дослідження науковцем і вимогливим викладачем. За своєю натурою це була дуже життєрадісна та оптимістична людина. Він часто полубляв жартувати, ніколи не ліз у кишеню за словом. Батько із задоволенням грав у шахи (був

переможцем з цієї гри на факультеті), дуже любив керувати автомобілем (мав авто з 1960 р.!), в молоді роки із сім'єю здійснював автомобільні поїздки в Прибалтику та в Крим. Чудово розповідав про історичні події та факти, особливо про рідний закарпатський край, про своїх земляків.

Батько був природженим педагогом, який щиро хотів передати вихованцям та послідовникам свої знання і життєвий досвід. Він дуже вболівав за рідний історичний факультет, робив усе для того, щоб наукова школа істориків була гордістю Ужгородського університету. І колектив факультету може гідно продовжувати наукові традиції, започатковані патріархами факультету, зокрема й професором Іваном Михайловичем Гранчаком.

Іван Мешко

КІЛЬКА СЛІВ ПРО КОЛЕГУ

Згораю, щоб світити іншим
(Латинське прислів'я)

Гадаю, кожен, хто спілкувався з професором Іваном Михайловичем Гранчаком, ставав інтелектуально та духовно багатшим. Щодо наших із ним відносин, то протягом усього часу з моменту першого знайомства 1956 р. вони носили дружній характер. А дружба, як казав великий борець за незалежність Індії Махатма Ганді, є спорідненість людських душ, яка в цьому світі зустрічається дуже, дуже й дуже рідко. Тому спорідненістю душ потрібно дорожити. Гадаю, і Іван Михайлович, і я нею дорожили.

Будучи кандидатом економічних наук, я став доктором історичних наук значною мірою завдяки Іванові Михайловичу. І. Гранчак є значною постаттю історичної науки на Закарпатті та в Україні в цілому. Він виростив цілу плеяду істориків, кандидатів і докторів наук, читав студентам історію європейського середньовіччя та багато курсів і спецкурсів, керував авторським колективом, сам писав і редагував двотомну історію Закарпаття від найдавніших часів і до радянського періоду. Вважаю, ми маємо сьогодні право говорити про те, що він створив школу з вивчення історії середньовіччя та нової історії країн Центральної та Східної Європи. Ім'я І. Гранчака було широко відоме серед наукової громадськості не тільки на Закарпатті і в Україні, але в цілому тодішньому СРСР та далеко за його межами, тобто на міжнародній науковій арені. За своє життя Іван Михайлович пройшов шлях від рядового студента до кандидата і доктора історичних наук, доцента і професора, завідувача кафедри, декана історичного факультету і проректо-

ра Ужгородського державного університету, академіка Міжнародної Слов'янської академії наук. Він був людиною винятково працездатною, дисциплінованою, вимогливою як до себе, так і до оточуючих, насамперед своїх вихованців. Водночас Іван Михайлович був дуже доброзичливою людиною, готовою прийти на допомогу будь-кому, хто до нього звертався. Це, очевидно, тому, що і сам він пройшов дуже складний життєвий шлях, щоб досягнути тих вершин, до яких піднявся.

Даючи поради й вимагаючи від студентів та аспірантів вивчати, досліджувати і висвітлювати той чи інший історичний факт, історичну проблему, він робив це з використанням своїх глибоких знань та величезного особистого досвіду. Для нього не становило жодних проблем сформулювати тему для кандидатської чи докторської дисертації. Вчена рада із захисту кандидатських, а згодом і докторських дисертацій з історичних наук, роботу якої організував Іван Михайлович, була першою Вченою радою із захисту дисертацій в Ужгородському державному університеті. А університет, який не має ради із захисту дисертацій – це не університет. Саме завдяки професорові І. Гранчаку наш Ужгородський університет утвердився як науковий центр із дослідження історичної проблематики, став закладом вищої освіти в повному розумінні цього поняття. Працюючи на посаді проректора університету, Іван Михайлович очолював робочу групу з розробки Комплексного перспективного плану соціального розвитку Ужгородського держуніверситету на 1981-1985 рр. та Матеріалів комплексної системи управління